2026. november–december, XXXIV. évfolyam, 3–4. szám, ISSN 2729-9066

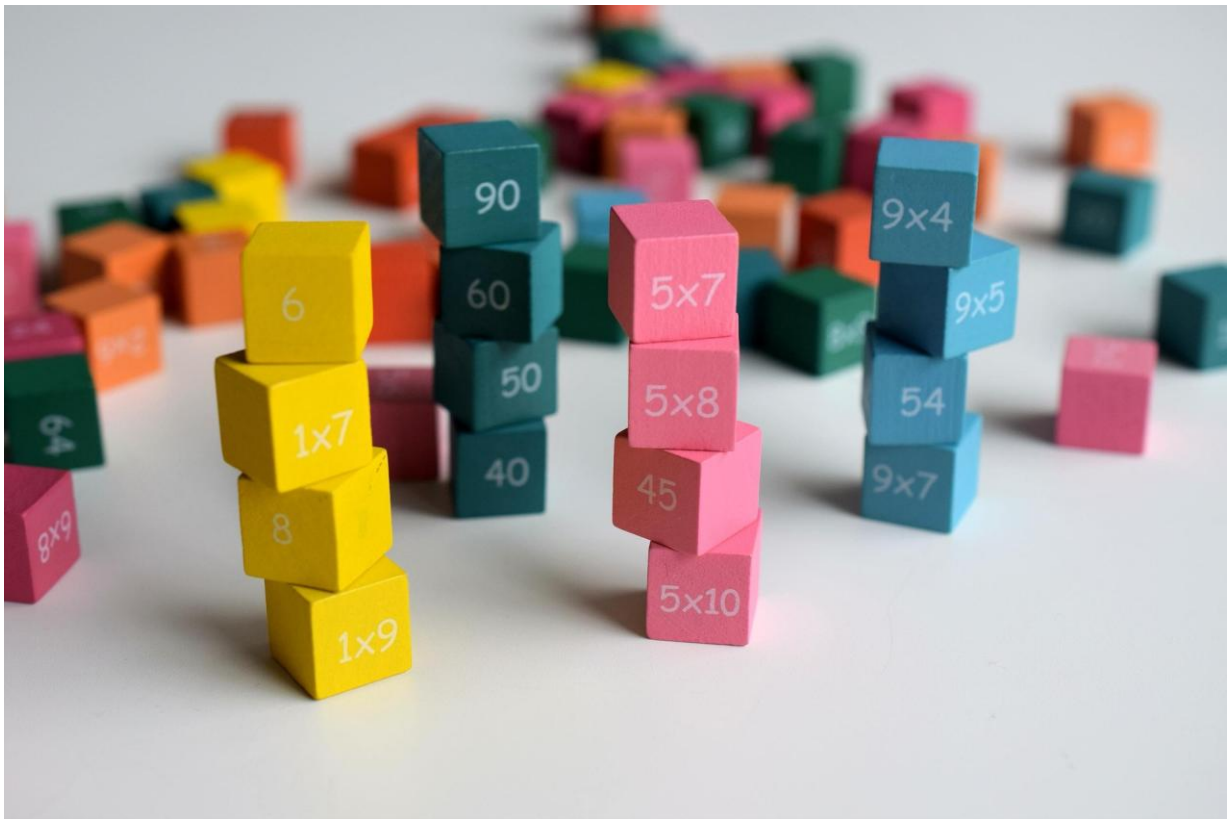
Pintes Gábor

Mivel tanítunk… – és miért éppen azzal?

Van valami megnyugtató abban, amikor egy tanórára minden elő van készítve. A feladatlapok kinyomtatva, a bemutató elmentve, a szemléltetőanyag kéznél, az alkalmazás működik. Ha még az internetkapcsolat is megbízható, akkor már igazán bizakodva léphetünk be az osztályba. Megvan minden, ami a jó órához kell. Vagy legalábbis mindaz, amit előző este össze lehetett készíteni. Aztán elkezdődik az óra, és a gondosan előkészített világunk találkozik a gyermekek világával. Ezen a ponton szokott igazán érdekessé válni a pedagógusmesterség.

A Katedra aktuális számának vezérgondolata a taneszközök és oktatási segédanyagok világa. Első látásra nagyon is kézzelfogható téma, melyhez szinte mindenkinek van tapasztalata, véleménye, esetleg jól bevált megoldása. Jómagam mégis azzal kezdeném az elmélkedést, hogy mitől válik egy eszköz ténylegesen a tanulás segítőjévé. A kérdés talán túlságosan elméletinek tűnik annak, aki másnap reggel nyolckor már tanítani fog. Pedig éppen az ő másnap reggeli munkájáról van szó.

Egy eszközről viszonylag könnyen elmondhatjuk, hogy új, látványos, könnyen kezelhető, esetleg sokba kerül. Azt már jóval nehezebb megfogalmazni, hogy mitől jó. Mármint pedagógiai értelemben. Ehhez ugyanis tudnunk kell, hogy kinek, milyen célból, milyen helyzetben és milyen segítségre van szüksége. Ugyanaz a feladatlap az egyik gyermeknek kapaszkodót adhat, a másiknak új kihívást jelenthet, a harmadik pedig már a feladat megértésénél elakad. Az eszköz ugyanaz. A vele történő tanulás viszont nagyon különböző lehet.

Forrás: pixabay.com

S valahol itt kezdődik az a szakmai munka, melyet a pedagógus végez el a kiválasztással, átalakítással, kiegészítéssel. Eldönti, mit szeretne elérni, mire építhet, hol várható nehézség, és mennyi segítséget adjon. Az eszközválasztásban tehát benne van az is, amit a gyermekről, a tudásról és a nevelés céljáról gondolunk. Ha minden lépést előírunk, azzal az önállóság lehetséges terét is kijelöljük. Ha helyet hagyunk egy saját kérdésnek, másféle megoldásnak, akkor annak vállaljuk a kockázatát is, hogy az óra kissé másként alakul, mint ahogy azt elterveztük.

Persze, a kiszámíthatóságra szükségünk van. A jól szerkesztett tankönyv, az átgondolt munkafüzet és a használható tanári segédanyag komoly támasz a mindennapokban. Egy pályakezdő számára különösen. A kérdés inkább az, hogy marad-e mozgásterünk akkor is, amikor a gyermek válasza, tévedése vagy éppen meglepően jó kérdése egy másik irányt mutat. Tudunk-e ilyenkor eltérni az előre megírt forgatókönyvtől? Egyáltalán észrevesszük-e, hogy érdemes lenne?

Képzeljünk el egy szépen kitöltött feladatlapot! Minden válasz a helyén, a megoldókulcs alapján hibátlan a munka. Jó érzés ránézni. A gyermeknek is, a pedagógusnak is. Aztán megkérjük a diákot, hogy magyarázza el, miként jutott a megoldáshoz, vagy próbálja alkalmazni azt egy kissé eltérő helyzetben. Ekkor derülhet ki, hogy mire volt elég a segítségünk. Megértett valamit? Felismert egy összefüggést? Esetleg ügyesen ráérzett arra, hogy melyik üres helyre melyik kifejezés illik? Mindegyik mögött van teljesítmény, de a továbblépéshez tudnunk kell, hogy pontosan milyen.
John Dewey a *Democracy and Education* című, 1916-ban megjelent munkájában a sikeres tanítási eljárásokat így jellemzi: „Tennivalót adnak a tanulóknak, nem megtanulnivalót; a tevékenység pedig olyan természetű, hogy gondolkodást igényel…” (XII. fejezet, saját fordítás). Több mint százéves gondolat, melynek időszerűségét egy szépen megtervezett digitális feladat sem írja felül. A hangsúly a gondolkodást igénylő tevékenységen van. Könnyen megeshet ugyanis, hogy a gyermek az egész órát végigdolgozza, miközben alig kell valamit mérlegelnie. Követi az utasítást, kijelöli a választ, továbblép a következő feladatra. Közben pedig jogosan tesszük fel a kérdést: mire is késztette őt az eszközünk?

A segédanyag készítőjének és használójának felelőssége ezen a ponton összeér. Az előre megadott válaszok, minták, szemléltetések segíthetik a tájékozódást. Közben mérlegelnünk kell azt is, mennyi tennivaló marad a tanulónak. Mennyi felfedezés, próbálkozás, tévedés és újragondolás. Ha a tanulásból minden nehézséget igyekszünk eltávolítani, éppen azzal a munkával bánunk túlságosan nagyvonalúan, mely által a gyermek fejlődhetne. A segítség mértékét eltalálni bizony komoly szakmai feladat. Egy jól időzített kérdés néha többet érhet, mint egy újabb oldalnyi magyarázat.

A taneszközök és segédanyagok kiválasztásakor ezért érdemes kissé megállnunk annál, ami elsőre tetszetősnek és használhatónak tűnik. Egy ábra, egy térkép, egy tárgy vagy egy feladatsor értéke a vele végzett munkában mutatkozik meg igazán. Mit segít megérteni? Mire ösztönzi a gyermeket? Mennyire hiteles és pontos a tartalma? Az órára bevitt tartalomnak/tananyagnak illeszkednie kell ahhoz, amit a gyermek már tud, és ahhoz is, aminek megértéséhez segítséget vár tőlünk. Ez bizony olykor azt kívánja, hogy elhagyjunk valamit a készen kapottból, máskor pedig azt, hogy hozzáadjunk, átrendezzünk, másféle kérdést tegyünk fel. A választás és a hozzáigazítás felelőssége a miénk.

Ugyanilyen fontos, hogy ki tud élni a felkínált segítséggel. Milyen olvasási készséget, nyelvi felkészültséget, figyelmet, esetleg otthoni technikai hátteret feltételez egy-egy anyagunk? A felvidéki magyar iskola számára ennek külön súlya is van: a tanítás nyelvén hozzáférhető és érthető segédanyag a megértés alapvető feltétele. Ami az egyik gyermeknek magától értetődő, az a másiknak már önmagában is megoldandó feladat. Ennek felismerésében és a segítség hozzáigazításában mutatkozik meg igazán a pedagógus szakmai felkészültsége.

Tisztában vagyok azzal, hogy mindehhez idő, megfelelő felszereltség és hozzáférhető, minőségi anyagok szükségesek. Az iskola szertárának hiányait aligha lehet puszta lelkesedéssel pótolni. Ugyanakkor az eszközök beszerzésével együtt azt is végig kell gondolnunk, hogyan kapnak helyet a nevelő-oktató munkában, és milyen felkészülést igényel a használatuk. A pedagógusnak is szüksége van segítségre, próbálkozásra, tapasztalatcserére. A jól működő megoldások megosztása ezért éppúgy közös ügyünk, mint az új lehetőségek megismerése.

A bevezetőben felidézett, gondosan előkészített órához visszatérve: jó, ha minden kéznél van, amire szükségünk lehet. Az óra végén viszont érdemes arra is rákérdeznünk, hogy mindebből mit tudott magával vinni a gyermek. Mivel boldogul majd könnyebben, mit ért pontosabban, milyen új kérdést mer feltenni? A Katedra jelen száma reményeim szerint ehhez a mérlegeléshez is segítséget ad. Hogy egyre tudatosabban válasszunk abból, ami rendelkezésünkre áll. S hogy a segítségünk nyomán a gyermek idővel maga is el tudja dönteni, mire van szüksége a továbblépéshez.

Felhasznált irodalom

Dewey, John (1916): *Democracy and Education.* XII. fejezet: Thinking in Education. Project Gutenberg, eBook 852. Az idézet részlet, saját magyar fordítás.
https://www.gutenberg.org/files/852/852-h/852-h.htm